

Aktstykker

til

Provste- og Præstevalgets Historie i ældre Tid.

(Meddelte af *Holger Fr. Rørdam*, theol. Kand.)

I Udkastet til den danske Kirkeordinants bestemtes, at Bisperne skulde have „udi hvert Herred en Provst for en Medhjælper”¹⁾, men Maaden, hvorpaa Provsten skulde udvælges, angaves ikke. Vi finde først en Bestemmelse herfor i den latinske Udgave af Ordinantsen (fol. xx); derfra gik den over i de danske Udgaver, og angives her saaledes: „Saa maa nu alle Præster udi hvert Herred eller Leen med deres Superattendent udvælge sig en af Prædikanterne, hvilken de agte duelig dertil, hvad heller han boer i Kjøbsted eller paa Landsbyen, til at være Provst over Præsterne og Kirkerne udi Herredet, og hvilken, som saaledes bliver dertil lovlige udvalgt, skal samme Bestilling endelig uden Undskyldning paatage”. Som det imidlertid ikke sjældent er Tilfældet i Ordinantsen, er Fremgangsmaaden saa ubestemt angivet, at vi kun ved at see, hvorledes Valgene i Praxis foretoges, have den fuldstændig Indsigt i, hvad Lovgivernes Mening har været. At Bispen i Almindelighed har haft en betydelig Indflydelse paa Valget, er uden for al Tvivl, skjønt Maaden, hvorpaa han gjorde denne sin Indflydelse gjældende, ikke altid ret kan angives af Mangel paa tilstrækkelige Kilder. Det her meddelte Valg kan egentlig ikke sønderlig tjene til at oplyse Forholdet, da det foretoges under overordentlige Om-

¹⁾ Kirkehistoriske Samlinger I, 110.

stændigheder, imidlertid indeholder det karakteristiske Træk nok til ikke at være uden Interesse. — Maaden, hvorpaa Præstevalgene skulde foregaae, er kun meget ubestemt angivet i det oprindelige Udkast til Kirkeordinantsen²⁾ med de Ord: „Naar nogensteds begynder at fattes Sognepræster, da skulle Provsterne did fare med det snarest, formane Folket til at falde ned til den Herre Gud, og bede hannem, at de maae faae en god Sognepræst. Siden skulle de paaminde Kirkeværgerne, hvilke det tilbör, at de skulle være derom hos Bispen og Övrigheden, at de saadan En maae faae”. Ikke meget bestemtere, og i tilsyneladende Strid hermed er Kongens Tilføjelse³⁾: „Hvilken Sognekirke paa Landsbyerne, som haver en Tjener behov, den skal med Provsten udvælge sig en Tjener, som kan være bekvem”. I den latinske Udgave af Ordinantsen (fol. xx) finde vi derimod en nøjagtigere Bestemmelse, som derfra er gaaet over i den danske Udgave af 1539, hvor det (F. ij) hedder. „Naar man behöver da en Tjener udi nogen Kirke, da skal der, för nogen udvælges, flittelig bedes om hannem efter Christi eget Ord og Exempel. Siden skulle *de bedste af Kirken, hvilke det Samme behör*⁴⁾, paa den menige Almues Vegne, med Provsten udvælge sig den, de agte bekvem dertil, den Kirken kan med et godt Rygte om et godt Levnet og gode Sæder forskrive til Superattendenten over samme Sted Men hvor som Nogle ere, der Rettighed have af Arilds Tid at forlene nogle Kirker som sande Patroner dertil⁵⁾, og pleje at kejsse Sognepræster eller Prædikere dertil og dennem for Bispen indføre, der skal Kirken dennem bede

²⁾ Kirkehist. Samlinger I, 112.

³⁾ Anf. Skr. I, 83.

⁴⁾ I den latinske Udgave: *præcipui, quorum interest.*

⁵⁾ Jfr. Christian den Tredies Reces 1536 (Krag og Stephanius Christian den Tredies Historie ved Sandvig I, 503).

om en Mand, hvilken hun agter bekvem". — Da den kirkelige Lovgivning, som nærmest var foranledigst ved Reformationen, afsluttedes med de 26 Riberartikler 1542, fik ogsaa Bestemmelserne for Præstevalget deres Afslutning, idet det i den første Artikel hedder: „Naar nogen Sognepræst dör eller afgaaer, da skulle menige Sognemænd strax dertil kejsse og udnævne *syv af de ældste og meest agtede Mænd* der i Sognet, hvilke samme syv Mænd skulle have Fuldmagt til, med Herredsprovstens Raad og Samtykke der i Herredet, at kejsse og udvælge en anden from, lærd Mand til deres Sognepræst i den döde og afgangne Sognepræsts Sted Dog hvor nogen Riddermands Mand haver Jus patronatus til nogen Kirke, da maa han selv udvælge og med Provstens Raad tilskikke en lærd Mand til Sognepræst til samme Kirke". — Saaledes var altsaa Menighedernes Valgret i de allerfleste Sogne sikkert ved Loven, men i Tidens Løb blev den underkastet betydelige Indskrænkninger, deels derved at der var flere og flere Riddersmænd, som erhvervede sig Patronatsret, deels derved at de i Sognene boende Adelige gjorde deres Stemmer saa stærkt gjældende ved Valgene, at Almuens ikke fik stort at sige, især da Provsterne ofte stode paa Herskabernes Side. Det vilde være for vidtløftigt her at forfølge denne bestandige Tilbagegang indtil det Tidspunkt, da Menighederne aldeles tabte deres Valgret, jeg kan desuden henvise til Biskop Engelstofts udførlige Afhandling: „Om Beskikkelsen af Kirkens Tjenere i den danske Kirke fra Reformationen til vore Tider" ⁶⁾, hvor Forholdenes Udvikling nøjagtig er paavist, forsaavidt de tilstedeværende trykte Kilder have tilladt det.

De her under II og III meddelte Valghandlinger falde

⁶⁾ Theol. Tidsskrift udg. af Scharling og Engelstoft. V, 2, 145—224 og VI, I, 1—143.

henimod Slutningen af det Tidsrum, da Retten til at vælge Kirkens Tjenere endnu ikke ganske var kommen i Statens eller i Privatmænds Hænder; de have ikke nogen særegen Mærkelighed, eftersom de kun vise os den almindelige Fremgangsmaade overensstemmende med de da gjældende Kirkelove, men derfor beröves de ikke deres Interesse, da vi nemlig — saavidt mig er bekjendt — hidtil ikke besidde nogen saadan, udförlig og, om jeg saa maa sige, dramatisk Fremstilling af Fremgangsmaaden ved Præstevalgene i ældre Tid, et Forhold, som dog i vor Tid saa meget mere maa være vigtigt, som flere Stemmer alt have rejst sig for, at Retten til at vælge Kirkens Tjenere skulde tilbagegives Menighederne.

De under IV meddelte Aktstykker angaae et Præstevalg, hvor Provsten nægtede at indvillige i det af de syv Kaldsmænd allerede foretagne Valg, og det fordi den Valgte var bleven anklaget for et Drab, skjönt, som det synes, under formildende Omstændigheder. Ifölge de danske Kirkelove var det ikke en Mand absolut forment at beklæde gejstligt Embede, om han endog havde begaaet Mord. Det beroede væsentlig paa, hvorvidt den Dræbtes Slægt vilde forfølge Sagen⁷⁾. Det samme

⁷⁾ En Præst i Thronhjem Stift var bleven afsat fra sit Embede, fordi han af Vaade havde begaaet et Drab; men da han forsonede den Afdödes Venner, fik han Tilladelse til atter at tiltræde det (Pontoppidans Ann. Eccl. III. 383.). Universitetets Rektor og Professorer viste større Strengthed i denne Henseende; thi da de paa Opfordring fra Regjeringen i Novbr. 1656 maatte afgive Betænkning, om Hr. Jakob Hansen Cuningham (Præst i Horslunde), der af Vaade havde dræbt en Mand ved et Pistolskud, atter kunde tilstedes at overtage sit Embede, som han en Tidlang havde maattet lade besørge af en Kapellan, saa erklærede de sig bestemt derimod. Kongebrevet, Præstens Ansøgning og Universitetslærernes Erklæring findes i Konsistoriets Domkopibog 1656—63 fol. 27—29.

Princip var heri gjældende som det, Kirkeordinantsen udtaler i Art.: „Om hvorledes Afløsning skal tilgaae”⁸⁾, naar det hedder: „Der skal ingen Manddrabere faae Afløsning, för end han bliver forligt med Sagvolderen, og faaer fornöjet baade Herskabet og Sagvolderen”. Her gjöres selv den kirkelige Tilgivelse afhængig af den tilfældige Omstændighed, om den Dræbtes Slægt eller Herskab vilde lade sig tilfredsstille ved en Pengebøde, eller ikke. Saalænge en saa ufuldkommen Retsgrundsætning var den gjældende i et Forhold som Absolutionen, der dog alene vedkom Kirken, var det ikke at formode, at et højere Princip kunde anvendes ved Besættelsen af de gejstlige Embeder, en Sag, der tillige vedkom Staten. En fuldkommnere Udövelse af Retfærdighedens Fordring kunde ikke ventes, saalænge det ikke var Staten men den Private, som maatte forfølge en Sag, hvis den, som havde gjort sig skyldig i en Forbrydelse, skulde erholde Straf for den. — Fra dette Synspunkt maa den her meddelte Sag betragtes; Staten har igrunden overgivet sin Ret til den Private, derfor den öjensynlige Vilkaarlighed, som ellers maa være paafaldende.

Den under V meddelte Sag viser de Vanskeligheder, en lille fattig Menighed kunde have ved at faae en Præst. Da Spørgsmaalet blev rejst, om en Præst uden videre kunde forlade det Kald, hvortil han lovlig var valgt, og træde tilbage i sin forrige Stilling, besvaredes det först benægtende, men ved gode Venners Mellemskomst tillodes dog tilsidst det, som i Begyndelsen ubetinget var blevet afslaaet.

De under VI meddelte Stykker angaae en Præstekaldelse paa Universitetets Gods; mærkelig er her den Revers, den kaldede Præst maatte udstede: Hvis Præsten

⁸⁾ Kirkeordinantsen, Udg. af 1542, 29de Blad.

ikke opfyldte de Forpligtelser, han ved Embedets Tiltrædelse havde paataget sig, var hans Kaldsbrev eo ipso forbrudt, og Universitetet kunde da strax uden Modsigelse i hans Sted kalde en anden lærd og skikkelig Mand.

Under VII meddeles to Kongebreve fra Frederik II angaaende et Præstevalg i Fyen.

De fem første af disse Stykker ere meddelte efter et Haandskrift, der findes paa det store kgl. Bibliothek i Gl. kgl. Samling 3192. 4. Paa Titelbladet angives dette Haandskrifts Indhold saaledes: „Her er indførdt Copier Aff huis Kongebrefve, Bispebrefve, och endeel Proustebrefve, som til Præsterne omschichede ere; Item och aff huis andre missiver, fra en eller anden kunde verre ankommen, och noged hafver at betyde. Item adskillige Bispelige Synodaler. Fra den første dag og maaned i det Aar efter Guds byrd 1644, da di Svensches indfald i Holsten och Jydland scheed vaar, och siden fremdelis. Jacobus Claudius”⁹⁾. — Foruden det her angivne Indhold, hvilket mest angaaer Fuglse Herred paa Lolland, og gaaer til ind i Aaret 1659, findes i dette Haandskrift en Deel andre Sager, f. Ex. Afskrift af adskillige Dokumenter til Ulfeldts Historie, „Fortegnelse paa det Synderligste, der er at besee til Dresden paa hans churfyrstelige Naades Konstkammer”, adskillige Bidrag til Lollands og da navnlig Fuglse Herreds Historie under Svenskekrigen 1658-59. Den største Deel heraf er skrevet af Hr. Jakob Clausen, Sognepræst i Ærindlev og Olstrup og Provst i Fuglse Herred¹⁰⁾. — Det sjette Stykke er meddelt efter Konsistoriets Domkopibog 1656-63, fol. 91, 95 og 97.

⁹⁾ Paa Titelbladet er endvidere anført det i disse Samlinger, II, 108. f., omtalte Psalmevers af Hans Christensen Sthen.

¹⁰⁾ Om ham se foran i disse Samlinger S. 192-98.

I.

Anlangende Provstvalg efter s. Hr. Jörgens¹ Død
i Holeby.

1658 den 13 Octobris kom mig tilhænde velb. Hr. Leensmands Brev, saaledes:

„Hæderlige og vellærde Mand Hr. Jakob Clausen, Sognepræst til Ærindlev og Olstrup Sogne, og samtlige Herredspræster i Fuglseherred, mine gode Venner, ganske venligen tilhaande. At Hr. Jakob i Ærindlev dette Brev strax til Herredspræsterne i Fuglseherred vilde forsende”.

„Næst velgaaende Önske, Taksigelse og villig Ærbiudelse. Eftersom jeg Magt anliggende Hverv med samtlige Herredspræster udi Fuglseherred haver at forrette, saa er jeg venligen begjærende, at de ville vel gjøre, og samtlige, saa mange, som boe i Fuglseherred, møde mig udi Öster-Ulslev Kirke paa Mandag förstkommende, som er den 18 Octobris, naar Klokken kan være tolv, og da erfare, hvis jeg med Eder kan have at forrette, som Eder selv højliggen Magt paaligger, og forretter ellers gierne, hvis Eder er tækkeligt. Og hermed i Guds Beskjærmelse befaledede.

Aalholm den 12 Octobris 1658.

P. Barstorff.

m. ppria.”

Mode i Öster-Ulslev.

Herpaa mödte Nogle til Sted og Tid, som paabuden var, og os blev i velb. Leensmands Fraværelse, som selv fik Forhindring, ved M. Knud Lerke, Provst i Musseherred, foreholdt, at vi i denne farlige Tid, nu for adskillige Aarsagers Skyld skulde votere paa en skikkelig og duelig Mand til at være Provst, eftersom her nu ingen Bud kunde

¹⁾ Hr. Jürgen Hansen Bogense, se foran S. 203.

komme til Fyen, den gode ærværdige Hr. Biskops Villie og Samtykke at erlange, hvilket dog vel siden kunde bekommes; at Alting derfor skulde skeepaa Bispens gode Behag. Men fordi mange af Herredsbrødrene sig den Tid „bortede“, da blev Alting opsat til næste Fredag den 22 Octobris. Hvorfor jeg blev befalet at tilskrive Herredspræsterne derom. Hvilket jeg og strax gjorde, at et Brev gik Östen om og Nord paa til Öerne, og et andet gik Sönden og Vesten om.

Kopie af det ene Brev:

„Valeant Saturnia regna,
Veniant modo coelica regna!

Viri Dei admodum reverendi et doctissimi, Dni Fratres honoratissimi paroechiarum, quæ in hac nostra provincia meridiem spectant et occidentem, Pastores fidelissimi, vestras etiamnum jubeor interpellare Musas, vereor autem, ne, ut sæpius, sic importunius. Jussu enim Magistratus necessario nobis incumbit die Veneris (vicesimo secundo sc. mensis hujus Octobris), qui nunc imminet, in templo Holebyensi comparere. Comparitionis autem istius nostræ gemina causa est. Altera minus princeps, ut de cerevisia panibusque bis coctis Regiæ classi mature prospiciatur; illud nostrum negotium per literas potuisset expediri. Altera vero principalior est, ut in electionem novi Præpositi ore, si fieri potest, uno consentiamus. Sic nunc propter controversiam generoso Dno Præsidi cum Præposito, plurimis Fratrum provincialium votis mox designando, intra paucos dies decidendam fieri opus est. Indulget quidem Ordinatio ecclesiastica ²⁾ fol. XLIII, ut nomarchiæ cujusvis Præposito viuatæ Pastores ipsi Præpositum sibi seligant indoneum,

²⁾ Naar Hr. Jak. Clausen citerer Ordinantsen, da har han benyttet en af Udgaverne 1582, 1617 eller 1640, der alle tre følger ad Side for Side.

nulla prorsus aut loci aut solius senii habita ratione: Sed et injungit, ut cum Superattendente, seu, quod idem est, consilio simul cum et consensu id fiat Episcopi. Censet nunc nihilominus Dn. Præses noster Regius, venerabili nostro Dno Patri et Episcopo, quippe ad quem in lamentabili hoc miseræ patriæ nostræ statu plane nullus (pro dolor!) est auditus, nullum fieri præjudicium. Quin et fore confidit, ut legitimam in unius Dei gloriam et publicum bonum pluribusque votis factam optionem (ἐὰν θελήσῃ ὁ Θεός, καὶ ζήσωμεν) niveo suo calculo paterne confirmaturus sit, quem dixi, divinus Mæcenas noster suspiciendus. Prolixius sic, quam opus fuit, scribo, non ut vobis, viri humanissimi, qui horum omnium in æde Ulsleviana fuistis auriti testes, crambem recoctam apponam, sed ut reliqui Dni Fratres, quorum has erit legere, lectasque promovere, literas sciant, quid sibi velit denuo, qui nunc indicitur, conventus. Sin quis aut nolit, aut nequeat ad præscriptum tempus sacræ Fratrum interesse Coronæ, fas est, non ut alieno ore, sed ut sua manu in schedulam bene obsignatam, posteaque Magistratui offerendam, suum conferat votum. De alimentis istis nauticis mihi traditas Magistratus literas simul mitto, ut ad exsequenda jussa Regia singuli sint ut alacriores ita paratiores. De his autem plura, ubi volente Deo convenerimus. Vestrum nunc simul erit, viri religiosissimi, ad diei præfiniti meridiem frequenter et lubenter convolare, ne frustra comparean titerum aliqui. Optime valete Dni Fautores & Fratres optimi. — Deproperabam Ærendleviæ 19 8bris Ao. 1658.

Jacobus Claudius.”

*Andet Mode om Provstevalget i vor egen Herredskirke
Holeby.*

Efter denne Skrivelse mødte da i Holeby Kirke alle Herredspræsterne, [undtagen] M. Bertram ³ i Østofte,

³) Mag. Bertram Bertramsen.

som i dette samt alt Andet hidtil haver været singularis, og Öprästerne, hvis Brev paa Vejen blev forsinket. Udi dette Mode den 22 Octobris dreves Tiden först hen med megen Skjælden om den tölperske Opskrift, som i et Omgangs-brev var skrevet min Nabo, Hr. Hans ⁴ i Taagerup, for hans resolutionis formulam til Præjudice i Bredden saaledes: Pilatus. Derefter vilde Hr. Mads ⁵ i Hillested, Hr. Knud ⁶ i Rødby og Hr. Christen ⁷ i Nebbelunde sig ikke anderledes resolve paa den förste Post anlangende Provstevalget, end at Alting skulde forblive til Biskoppens Tilkomst, og desmidlertid vilde de parere udi alt det, som dem af Övrigheden ved mig kunde befales. Den anden Post om Bröd- og Ölskat resolverede de sig ganske Intet paa. Men jeg desmidlertid maatte höre ilde, som jeg ikke havde formodet af den, som jeg troede bedst. Efterdi Dagen saa gik bort, og Intet kunde blive udrettet i Kirken for Mundklammer, at Somme af os bleve skjældede for Lögtemænd, og Somme for andet Utilbörligt ⁸, da maatte vi saa forlade Kirken; de tre bem^{te} Svogre, som (?) for dette Mode samme Dag holdt Mode i Rødby, Hr. Anders Krag ⁹ blev neutral, fordi han i samme Svogerskab er interesseret. De andre upartiske Dannemænd ginge i Præstegaarden for Papirs Skyld, og der resolverede vi fem og samtlige angaaende Bröd og Öl til Flaaden at give. Desmidlertid gave de samme Dannemænd, Hr. David ¹⁰ i Vejleby, Hr.

⁴) Hr. Hans Hansen, jfr. Rhodes Lollands Beskrivelse I, 608.

⁵) Hr. Mads Lerke.

⁶) Hr. Knud Christensen, jfr. Rhode anf. Skr. I, 587.

⁷) Hr. Christen Anderssen Arreboe, en Sön af Digteren Anders Arreboe, og Udgiver af en Deel af Faderens efterladte Arbejder.

⁸) Et lignende Exempel paa den lollandske Gejstligheds Stridbarhed, ogsaa i Anledning af et Provstevalg, fortæller Rhode (I, 402).

⁹) Se om ham foran S. 203.

¹⁰) Hr. David Davidsen Stigelius.

Hans i Taagerup, Hr. Hans ¹¹ i Rubbelökke og Hr. Hans ¹² i Holeby fra sig efter Övrigheds Begjæring deres Vota imod al min Villie og Vidskab, som de för skriftlig havde fattet ¹³. Jeg og havde tilforn skriftlig fattet mit Votum, som jeg gav paa en Dannemand, den jeg havde holdet for at være sindig og forstandig. Samme Vota skikkede jeg anden Dagen til M. Knud Lerke, med Begjæring, at i hvem det gik paa, jeg dog maatte være undskyldt. Herpaa bekom jeg strax tilbage M. Knud Lerkes Skrivelse, at jeg vilde komme til Slottet Mandagen den 25 Octobris, efter velb. Hr. Leensmandens Befaling, og være der, næst GudsHjælp, för Klokken var ni Formiddag. — Der jeg da kom til Slottet, blev mig af min gunstige Patron, vor velb. Hr. Leensmand, leveret i Hænde en Missive til Præsterne udi Herredet, lydende som efterfølger:

„Hæderlige og vellærde Præster i Fuglseherred, mine gode Venner, salutem & official!

Kjære Venner, eftersom eders forrige Provst Hr. Jörgen i Holeby for en temmelig lang Tid siden er ved Döden afgangen, da gjøres det højlig fornödent, at en anden skikkelig Mand af Præsterne kan udvælges til Provst i hans Sted. Og eftersom det kommer Bispen til Saadant at forrette ¹⁴ efter Ordinantsen, saa er den Dannemand i denne farlige og besværlige Krigstid noksom undskyldt, kan ej heller opsættes til hans uvisse Tilkommelse for adskillige Aarsagers Skyld. Jeg haver tilforn skrevet Eder til og ladet Eder ved M. Knud i Nysted mundtlig

¹¹) Hr. Hans Hansen Hammer, jfr. Rhode, anf. Skr. 1, 636.

¹²) Hr. Hans Hansen Skjelskür, jfr. Rhode, anf. Skr. 1, 613.

¹³) Foruden disse 4 Præsters Vota ankom siden de 3 Öprästers Vota, eensstemmende med de fire. (J. Clausens Anm.).

¹⁴) Meningen heraf er formodentlig, at det tilkom Bispen at tage Initiativet til Valghandlingen.

forstaae i Øster-Ulslev Kirke, at det var min Begjæring, at I samtlige skulde tales ved om en Provst at udvælge, saa vilde jeg siden paa Bispens gode Behag hannem til Provst samtykke. Og eftersom jeg erfarer, at Provsteembedet skulde falde Hr. Mads i Hillested til, efterdi han er den ældste Præst i Herredet; men saa undskylder han sig paa det Højeste og vil ikke tage sig den Besværing paa, da ere Vota siden givet paa Hr. Jakob Clausen i Ærindlev. Hvorfor jeg paa Bispens gode Behag hannem til Provst i Fuglseherred samtykker, efterdi han kjendes og findes dertil duelig at være, og beder Eder, at I herefter kjende hannem for Herredsprovst at være, bevisendes hannem tilbørlig Ære og Lydigbed som gode Herredspræster deres Provst pligtige og skyldige ere, ej tvivlendes paa, at han jo dertil skikkelig er, og skal være Eder alle til Gavn og Bedste. Og vil hermed have Eder alle Gud allermægtigste anbefalet.

Aalholm den 24 Octobris An. 1658.

P. Barstorff.
m. ppria."

Saa maatte jeg da efter min gunstige Hr. Leensmands Villie og Befaling og efter syv mine Herredsbrødres overleverede skriftlige Vota mig det besværlige Provsteembede nu i denne farlige Tid paatage. Og Leensmanden saa paa Bispens gode Behag mig dertil i Jesu Navn konfirmeret haver. — Sanctus Dei spiritus me regat, et verus animarum episcopus Jesus Christus omnia in sui nominis gloriam dirigat, amen!

II.

Anlangende Fæ-øe (eller Figelö potius, a femina n. Figelia sic insula hæc est denominata, cujus adhuc ibi reservant insignia ¹⁾) **Kald, 1658.**

Den 13 Decembris rejste jeg fra mit Huus i Jesu Navn til Stokkemærk paa Vejen til Fæjö, og mødte mig paa Vejen velb. Christoffer Lindenovs, Nykjöbing Slots-herres ²⁾, Missive, mig leveret ved Gjertrud Erik Nielsens af Naskov, lydende paa bendes Søn, Gert Eriksen, Hörer i Naskov, at han maatte itide lade sig høre paa Kaldet, og blive hjulpen tilrette, saa vidt muligt og billigt var.

Tirsdagen den 14 Decembris begav jeg mig fra Birkets Sogn og Lænding til Fæjö hen over Isen udi stor Fare. Gud hjalp mig dog lykkelig og vel derover.

Kom o Jesu,

et lovligt Kald at fremme!

Onsdagen den 15 Decembris havde jeg först begravet s. Hr. Laurits Jörgensen, og som den ganske Menighed meget flittig til Ligprædiken var tilstede, blev strax gjort Bön af Prædikestolen, efterat Ordinantsens Ord vare oplæste, pag. 43 og 85: „Hvor som nogensteds fattes Sognepræster etc.” Bönnen var denne efterskrevne.

„O Herre, vor Gud og allernaadigste Fader, vi takke dig af ganske Hjerte ved din eenbaarne Søn Jesum Christum for denne din store Naade, at du ikke alene haver givet os dit hellige Ord den saliggjørende Sandheds Lærdom, tillige med de højværdige Sakramenter efter Jesu

¹⁾ Hr. J. Clausen viser her den samme Lyst til at etymologisere, som han ofte giver Prøver paa i sin Præstekrønike.

²⁾ Christoffer Lindenov til Lindersvold fik den 31 Juli 1657 Forleningsbrev paa Nykjöbing Slot og Leen. Smaalandske Register (i Gehejmearchivet) Nr. 7, fol. 114 b.

egen Indstiftelse; men du og tillige udsender troe Arbejdere i din Høst, troe Lærere i din Menighed, der skulle vaage over Tilhørernes Sjæle, at gjøre Regnskab derfor. Hvilken samme din usigelige Naade du og haver saa faderligen beviist mod din lille Hjord og Menighed paa dette Sted. Og efterdi det nu haver saa behaget dig, o Fader! ved en salig Død og Afsked fra al Synd, Sorg og Elende at forløse og til evig Retfærdighed, Fred, Fryd og Glæde at hedenkalde og hjemhente denne din tro Tjener nu salig med alle dine udvalgte N. N., som denne Menighed nu længe i vor Herres Jesu Sted vel betjent haver, da paa det disse dine Børn derover nu ikke skulle være som Faar uden Hyrde, da bede vi dig inderlig, at du igjen af Naade for den rette Sjælehyrdes og Biskops Jesu Christi Skyld, vil snart forsyne denne Menighed med en gudfrygtig, retsindig, lærd og duelig Prædikantere, som kan være mægtig til at formane med den sunde Lærdom, og igjendrive dem, som imodsige, samt og i denne sørgelige Verdens Tid ved dit kraftige Ord trøste de bedrøvede Hjerter, hvilke nu ere mange, og saa lade sit Levnets Lys skinne for sine Tilhørere, at de kunne see hans gode Gjerninger og prise dig, o Fader! i Himlene, at naar han skal ved Døden sættes af Embedet, han da maa fare i Fred og faae paa Dommens Dag at høre: Vel du min tro Tjener, du haver været tro over Lidet, nu skal du sættes over Meget, gik ind i din Herres Glæde. Og, o Herre vor Gud, efterdi du randsager og kjender alle Hjerter, saa at og alle Hierter ere i din Haand som Vandbække, og til alt det, som du haver Lyst til, bøjer du dennem, da bede vi dig, at paa det denne din Menighed kan forsynes igjen med en Mand efter dit Hjerte, at du selv vil føre os i din Sandhed og være vor Formand i dette hellige Kald, som her efter nu snart paa dette Sted til din Ære og denne Menigheds Velfærd skal sluttet og

fremmes. Fredsens Fyrste! forhindre du al Strid og Splid, og uden Tvedragt send den, som du vil sende. O Sandheds Aand! led os i din Sandhed, og oplys dennem, som med dette Kald skulle handle, at de uden Personsanseelse, uden Simoni og uden al Vild og Venskab maae ramme paa den Sandskyldige, og gjøre det, som er ret for dine Öjne, saa de kunne have en god Samvittighed. Vor Herres Jesu Christi Fred være hos i Evighed etc. O Gud, vor kjære himmelske Fader, lad denne vor andægtige Bön hos dig i Naade være antagen for Jesu Christi din kjære Söns Skyld alene! Amen, Amen!"

Efter al Tjeneste, mens den ganske Menighed end var tilstede, blev Ordinantsen og Recessen oplæst, saavidt Præstekalds lovlige Medfart vedkommer, og derefter blev det al Menigheden foreholdt, nu selv efter förste Riberartikel at udnævne syv Mænd af de ældste og „acteste"; ved de Ældste at forstaae ikke 100 Aars Börn, Esa. 65, eller gamle Daarer, men saadanne gamle og agtede Mænd, at Klogskab kunde være dem Alderdom og Graahaar et ubesmittet Levnet, Sap. 4; ved de Agtede saa at forstaae uberygtede Mænd, dennem og sönderlig, som vare i offentlig Bestilling, som Sognefogder, Kirkeværger etc.

Derpaa ginge menige Sognemænd af Kirken ud sig herudi at betænke, og siden strax velberaadte indkomme igjen, og lade antegne til Kaldsmænd efterskrevne 7 Dannemænd.

1. Jens Zachariäsen, Foged og Dommer paa Landet; 2. Erik Clausen i Österby; 3. Hans Jeppesen ibid.; 4. Morten Hansen ibid.; 5. Laurits Jörgensen i Vesterby, Kirkeværge; 6. Jens Lauritsen Lessöe ibid. og 7. Oluf Pedersen i Kadevig.

Efterat disse 7 Mænd vare saa udnævnte og antagne, da tilspurgte jeg den ganske Menighed: (1), Först om disse udnævnte 7 Mænd vare saaledes med ganske Menighedens

Samtykke udvalgte, at alle og hver vilde give dem nu Fuldmagt i dette Præstekald at gjøre og lade. Rsp. At disse 7 Mænd have Fuldmagt³, dog saa at de ikke skulde gjøre den ganske Menighed imod og forskyde den, som dennem nu havde saalænge vel betjent, saa de Ingen for hannem begjærte. Dertil blev dennem sagt og svaret, at deres givne Fuldmagt skulde være uden Vilkaar efter første Riberartikel, som siger, at hvilken Person, som samme syv Mænd med Herredsprovstens Raad og Samtykke i saa Maade udvælgendes vorde, skulle Sognemænd være tilfreds og lade sig nøje med. (2) Dernæst blev Menigheden tilspurgt, om disse benævnte syv Kaldsmænd vare rette Sognemænd her paa Landet og Lemmer i denne Føjö Menighed. Blev svaret af Alle: ja. (3) Endelig, om alle disse benævnte og nu antegnede syv Mænd vare saa uberygtede, at Ingen vidste Noget med Nogen af dennem, som kunde være dem til Hinder udi saadan en højvigtig Sag at være interesseret. Rsp. Ingen vidste Nogen af dennem for noget Utilbørligt enten at være berygtet eller beskyldt.

Derefter bleve Kaldsmændene i Choret fremkaldte og tilspurgte, om de paa Menighedens Vegne selv havde Nogen i Sigte, som de begjærede paa dette Kald at høre. Rsp. At de havde hørt den Dannemand Kapellanen her paa Stedet, Hr. Laurits Hansen, nu i nogle Aar, og Ingen vidste hannem Noget at beskyldte for Lærdom eller Levnet, saa de kunde det ikke for Gud forsvare, at de hannem vilde udi dette Kald gaae forbi. Det Samme svarede den ganske Menighed baade inden og uden Kirken som med een Mund og Stemme. Jeg igjen lod Kalds-

³) Her findes ikke Spor til, at der skriftlig paa stemplet Papir er udstedt nogen Fuldmagt til Kaldsmændene, hvilket andetsteds var Tilfældet. Jfr. T. Hofman: Kort Afhandling om Oprindelsen til at tage og give Tiende, samt Rettigheden til at kalde Præster. 1750. S. 97 f.

mændene forstaae, at deres Övrighed velb. Christoffer Lindenov havde skrevet mig til, at, om muligt var, Gert Eriksen, Hörer i Naskov, maatte lade sig höre paa dette Kald, om han sig og itide med rigtige Testimonier fremstillede, hvad dennem derom syntès? De svarede, at for den fromme Övrigheds Skyld vilde de gjerne höre hannem, dog i Forhaabning, at deres Frihed herudi efter kongel. Ordinants og Reces dennem ej skulde betages. Hvorfor bemeldte Gert Eriksen blev paaberaabt, men Ingen var tilstede dertil at svare. Efter alt dette talte jeg Kaldsmændene saaledes til: „Efterdi jeg formærker, at baade I og den ganske Menighed er meget vel tilfreds med Hr. Laurits Hansen, eders Kapellan, at I ingen Anden paa dette Kald at höre begjære, jeg og selv haver hört hannem för prædike, og veed ham Intet at beskyld; saa beder jeg dog, paa det man des betænkeligere i saadant et höjvigtigt Værk kan fare fort, at I ville endnu i Herrens sande Frygt hermed gaae frem og lade Alting bestaae til Fredag förstkommende, da at möde med mig her i Kirken betiden, naar Klokken er 8 Formiddag, Alting da fuldkommeligere at slutte, enten i deres Forsæt i Jesu Navn med Hr. Laurits at forblive eller flere endnu at höre, eftersom dennem og stor Magt paalaa, at en Sjælesörger i Tiden dennem kunde beskikkes, helst i slig besværlig Krigstid, og Vinterens Tilstand med megen ustadig Frost og Tö forhindrede, at jeg ikke kunde, naar jeg vilde, komme dennem til og fra”. — Kaldsmændene svarede, at de vare dermed meget vel tilfredse, sig videre til Fredag Morgen at betænke og saa velberaadte i Kirken igjen at möde.

Fredagen den 17 Decembris udi den hellige Trefoldigheds Navn vare Kaldsmændene med mig igjen udi Føj Kirke forsamlede, og da blev forrettet, som efterfølger.

Efter Lovsang og Guds Navns Paakaldelse gik jeg med de syv Kaldsmænd ud af Kirken, og de da gave

mig til Svar, at Kapellanen paa Stedet, Hr. Laurits Hansen, havde saa tjent dem, og saaledes lært dem og levet hos dem, at de ingen Aarsag havde til hannem at forskyde, hvorfor de nu vare betænkte paa uden videre Ophold i Jesu Navn efter den ganske Menigheds Begjæring at give hannem et lovligt Kald til denne Føjö Kirke at forestaae. Jeg havde derudi Intet at modsige, saa vi ginge ind i Kirken igjen og der hos Alteret i Choret sluttede og beseglede Kaldsbrevet, hvilket jeg til Kaldsmændene leverede, som igjen det skulde til for^{ne} Hr. Laurits Hansen overlevere, med Hjertens Önske, at Gud vilde ramme sin Ære og Menighedens Bedste.

Kaldsbrevet var i sin Stil som efterfølger:

„Vi efterskrevne Jens Zachariäsen o. s. v., alle Bømmænd paa Føjö under Fuglseherreds gejstlige Jurisdiktion i Lolland, gjøre vitterligt med dette vort aabne Brev, at eftersom vi alle og hver besynderligen ere af mange Sognemænd her paa Føjö efter kongel. Majest., vor allernaadigste Herres, Ordinantses og Recesses Lydelse saaledes kejsede og udnævnte, at vi have Fuldmagt udi den hellige Trefoldigheds Navn, med hæderlige og vellærde Mands, Hr. Jakob Clausens, Sognepræstes til Ærindlev og Olstrup Sogne og forordnede Provtes i for^{ne} Fuglseherred, hans Raad og Samtykke, at kejsse og udvælge retsindig, lærd Mand Hr. Laurits Hansen til vor rette Sjælesörger og Sognepræst til Føjö Kirke udi s. Hr. Laurits Jörgenssens, afgangne Sognepræstes, Sted. Da havde vi forbemeldte syv Mænd efter foregaaende almindelig og alvorlig Bön til Gud, af den Fuldmagt og Myndighed, som os given er, christeligen og vel raadfört os med heme^{te} vor velforordnede Herredsprovst Hr. Jakob Clausen, og saa med hans Raad og Samtykke have udvalgt og kaldet og nu med dette vort aabne Brev foruden al Simoni, Gunst og Gave udvælge og kalde denne Brevvisere, hæderlig og vellærd

Mand Hr. Laurits Hansen, som hidindtil haver været Medtjener i Ordet til Føjö Kirke, herefter at være vor rette Sognepræst til for^{ne} Føjö Sogn og Kirke, dog med saa Skjæl, at hæderlig og höjlærd Mand Doktor Laurits Jakobsen, vor ærværdige Hr. Biskop og Superintendent i Fyens Stift, kjender hannem udi Lærdom og Levnet dertil due- lig og bekvem Guds Ære og alles vores Salighed at for- fremme, og han saa ydermere af kongel. Majestæts Stifts- leensmand bliver dertil konfirmeret og stadfæstet, da vi alle og hver paa vore egne og mange Føjö Sognefolks Vegne love og bepligte os til herefter at holde og kjende bem^{te} Hr. Laurits Hansen for vor rette Sognepræst og Sjælesörger, at bevise hannem al den tilbörilige Ære og Lydighed, som vi hannem paa Guds og sit Embedes Vegne pligtige ere, efter Guds Ord og Ordinantsen, saa og at lade hannem godvilligen faae og nyde til sin Underhold- ning al den sædvanlige Rente og Rettighed udi Tiende, Offer og alt Andet, som andre vore afgangne Sognepræ- ster for hannem af Arilds Tid havt have hidindtil, og endnu efter Ordinantsen, Recessen og Landsens gamle Sædvane med al christelig og tilbörlig Forbedring i alle Maader bör at have ubehindret i rette Tid og til god Rede, al den Stund og saa længe han igjen skikker sig mod os udi Lærdom og Levnet, som en ærlig, hæderlig, from og retsindig Sognepræst bör at gjøre, som han for Gud og sin tilbörilige Övrighed vil bekjende og forsvare.

Til ydermere Vidnesbyrd trykke vi forskrevne syv Mænd med Provsten bem^{te} Hr. Jakob Clausen vore Signe- ter under paa dette vort aabne frie Kaldsbrev, givet og samtykket udi Føjö Kirke, den 17 Decembris Anno 1658."

Saa efterdi jeg kunde ikke fortöve over til om Sön- dagen, det gjordes og ikke fornödent, efterdi et lovligt Kald uden Mödsigelse sluttet var, da begjærte jeg, at Kalds-

mændene dette Kaldsbrev vilde til Hr. Laurits overlevere Söndagen næst efter, nemlig Dom. 4ta Adventus, paa det at det hellige Kald, som syv Mænd med al Menighedens Fuldmagt havde givet, kunde og paa hellig Tid og Sted for den ganske Menighed kundgjøres.

NB. Noget derefter kom Jens Zachariæsen, Foged paa Fäjö, herover og gav mig tilkjende, at Alting var forhandlet efter mit Raad om Söndagen 4 Adv., saa den ganske Menighed var vel tilfreds og takkede Gud.

Efterat alt dette var lovlig forhandlet, da blev först bem^{te} Hr. Laurits Hansen ⁴ foreholdet, at det er og Övrighedens Villie, naar Præsteenkerne ustraffelige og til Ægteskab bekvemme ere, at de med begge Parters Samtykke kunne paa Stedet forfremmes. Hvilket og Kaldsmændene efter lovlig givne Kald vilde have ham mindet om. Dertil var Hr. Laurits beredt baade at svare og give Haand fra sig, at han vilde forholde sig mod Enken, at hun skulde være tilfreds, tænkte og ikke Andet end hende i Fremtiden, om Gud vilde, at ægte, dersom og hendes Hjerter og Villie dertil kunde falde.

Og fordi den gode velb. Mand Christoffer Lindenv, kongel. Mj^s Befalingsmand paa Nykjöbing, havde skrevet mig til paa Gert Eriksens Vegne, Hörers af Naskov, da

⁴) Denne Hr. Laurits Hansen blev tilligemed flere af Beboerne paa Fäjö 1665 anklaget for Trolddom, i det de nemlig beskyldtes for at have kaldet en Mand til Öen, som gav sig ud for at kunne mane „Mosegrise” bort, af hvilke Öens Indvaanere vare svært plagede. Provsten Hr. Jak. Clausen, Hr. Gert Eriksen, som da var Præst i Kjettinge, efter at han i nogen Tid havde været Kapellan i Ærindlev, og Hr. Sören Jensen paa Askö vidnede imod Hr. Laurits Hansen, men da der ikke kunde tilvejebringes tilstrækkelige Beviser mod Præstens og hans Sognefolks Benægtelse, endte Sagen med de Anklagedes Frikjendelse. „Tings Vidner, Proces og Doms Slutning” i denne Sag findes i Ny kgl. Samling Nr. 727, 4to.

haade for det, saa vel som og for dette Kalds Konfirmations Skyld, maatte jeg svare den gode Mand i efterfølgende Maade, eftersom det syntes af samme hans Skrivelse, som om han var i Mening, at Konfirmationen paa kgl. Mj^s Vegne hørte hannem til.

„Naade og Fred af Gud vor Fader og den Herre Jesu Christo. Gunstige velb. Hr. Slotsherre Christoffer Lindenov, min højærede Beforderer. E. V^s gode Missive, dateret Nykjöbing Slot 10 Decembris sidst forleden, er mig den 13 dito overleveret paa Vejen til Fæjö ved Erik Nielsens Hustru i Naskov, formeldendes, at jeg hendes Sön Gert Eriksen, Hörer i Naskov, saavidt mig vedkommer, vilde være behjælpelig, at han maatte blive indtegnet paa Kaldet at lade sig høre. Saa var mig Intet kjærere og önskeligere, end at jeg nogentid kunde Eders Fromhed i nogen Maade gratificere. Jeg og lod Gertrud Erik Nielsens det forstaae, at hun vilde rejse lige hjem, og bestille det, at hendes Sön om anden Dagen skulde komme med sine Testimonier til Fæjö at lade sig indtegne, efter [som] Bön strax skulde skee om Onsdagen, mens den ganske Menighed udi den afdöde Præstes Begravelse var tilstede. Da uanseet der er en Kapellan paa Steden, med hvilken de syv udkaarede Kaldsmænd samt den ganske Menighed var meget vel tilfreds, saa de ingen Anden at høre begjærede, haver jeg dog dennem E. V^s gode Villie forstændiget, og for^{ne} Gert Eriksen i Kirken lydeligen paa-raabt; men hverken han eller Nogen paa hans Vegne var der at svare. Og endog at der blev begjæret af den ganske Menighed med samheldig Stemme, at der strax maatte gives et lovligt Kald paa den, dennem udi nogle Aars Tid udi Sognepræstens Alderdom og Svaghed med Salighedsmiddel havde troligen og vel betjent, have dog Kaldsmændene efter mit Raad forhalet Kaldet nogle Dage, men til forgjæves; thi hverken er Personen fremkommen,

som ellers til Söndagen 4 Advent at lade sig höre skulde blive indtegnet, ej heller er E. Velbaarenheds Skrivelse, som bem^{te} Gertrud Erik Nielsens sagde mig af, til Fäjö ankommen eller overskikket. Er her da udi dette Noget forsömt, da er det Karlen selv at tilskrive, som kunde ligesaavel have vovet sig over Isen, som jeg maatte i stor Fare give mig derover i Tirsdags forleden. Saa efterdi jeg havde meget hjemme efter Övrigheds Befaling i denne besværlige Tid at forrette, og naar jeg rejser herfra, er jeg uvis paa i saadan vinterlig Tilstand, naar Vejrliget vilde sig föje, at jeg kunde komme hid igjen, da haver jeg nu för min Afrejse maattet samtykke og besegle med de syv Mænd et frit Kaldsbrev, som de efter lovlig Medfart Kapellanen, Hr. Laurits Hansen, givet have, efterdi Ingen vidste hannem at beskyldte enten i Lærdom eller i Levnet. Saa bede de syv Kaldsmænd saa vel som jeg paa det allerydmygeligste, at E. Velb., som er dette lille Lands Övrighed, vil lade sig dette lovlige Kald vel befalde, besynderlig og nu i slig Tilstand, da det var dem ikke muligt at komme herfra til Nykjöbing, som de ellers gjerne havde rejst did, sig med deres fromme Övrighed at raadføre. Hvad sig belanger samme Kald at konfirmere, derom forenes I gode velb. Mænd, begge kongel. Mj^s Befalingsmænd paa Nykjöbing og Aalholm, selv indbyrdes allerbedst. Thi derom maaskee kunde disputeres, eftersom Exempel ikke er forefalden i Mandeminde, og saalænge at de tvende Leen have været under een Befalingsmand, haver dette og ingen Diskvisition givet. Det er E. Velb. vel vitterligt, at den gejstlige Jurisdiktion over disse 3 Öer falder til Fuglseherred, at Provsten og der vel, naar begjæres, steder Öboerne gejstlig Stevning i sin Leensmands paa Aalholm og Bispens Navn, og Kirkeværgerne gjøre deres Regnskab paa Aalholm, af hvilket synes vel at kunne sluttet, Aalholms Leensmand til disse

Öer at være den Stiftsleensmand, som efter Ordinantsen Præstekaldene vedkommer at konfirmere⁴. Men dersom min Misforstand herudi eragtes, beder jeg ydmygeligst at Alting maa holdes mig tilgode og mig aleneste maatte gives Befaling herom, hvor jeg skal denne nyskaldede Præst henvise; af Patronen og Stiftsleensmanden at an-
 namme Kollation til Bispen, og siden fuldkommen Konfir-
 mation. E. Velb. hermed den højeste Gud befalet, etc.”⁵.

III.

Anlangende Fæmö Kald 1659.

Anno 1659 den 18 Martii fik jeg (o: J. Clausen) Skrivelse fra Else s. Hr. Frederiks paa Fæmö, at Gud havde ved en salig

⁴) Ifølge Ordinantsen var det Stiftsleensmanden, som skulde konfirmere enhver Præst i vedkommende Stift, men i Aaret 1582 blev dette Embede afskaffet og Forretningerne overdragne Leensmændene i de paagjældende Leen i Forening med Biskopperne. Jfr. Pontoppidans Ann. Eccles. III, 10. 230. 492.

⁵) Hr. J. Clausen tilføjer derefter en „Nota”, som jeg ogsaa for Fuldstændigheds Skyld vil meddele, skjönt den kun tildeels angaaer Sagen: „1. Udi denne min Visitation paa Fæjö befandt jeg Kirkegaardsmuren nordentil at være bröstfældig, Kirkedören og nedentil af Sacrilegis at være sünderstödt, hvorfor jeg paamindte Kirkeværgeren Laur. Jörgensen i Vesterby, at han sligt med det Første skulde lade flye og forfærdige. 2. Jeg og lod den nykaldede Sognepræst Hr. Laurits Hansen vide, at han skulde have det i Agt paa Skifte efter sin s. Formand at affordre, hvis som nu befales af hver Præst at udgive til Kjöbenhavns Proviantering, saavel som og Betaling til Præsten i Fuglse i det mindste 15 Dlr. slette for forrige Aars Rytterhold, Hospitalitet og anden præstelig Udgift uforglempt. Item og at eftersöge og til sig i god Forvaring i godt Folks Nærværelse at tage Breve, som efter Hr. Laurits Jörgensen kunde findes, eller anden Inventarium, Præstegaarden tilhørende og vedkommende. Jens Zachariæsen, Foged paa Landet, hørte paa alt dette”.

Död bortkaldet hendes kjære Ægtehusbonde, hæderlig og vellærd nu salig Hr. Frederik Gertsen Endeman, med venlig Begjæring, at jeg hans Lig Tirsdagen den 22 Martii vilde begrave og siden et nyt Kald til den Menighed i den hellige Trefoldigheds Navn forfremme.

Kom Herre Jesu!

Söndagen Judica derefter, den 20 Martii, havde jeg sat mig for at rejse lige fra Rödbby, hvor jeg den Dag visiterede, til Stokkemærk og derfra over Fäjö til Fämö. Men den store Skyden, Allarm og Rygte derhos, at Fjenden laa stærkt for Taars og Korsemarke og stormede til Landet, forhindrede den Rejse, at jeg drog til mit Huus igjen.

Om Mandagen finge vi Kundskab, at den Stormen var ikke for dette Land, som vi hörte, men for Langeland, hvorfor jeg i Guds Navn begav mig hjemme fra Tirsdagen den 22 Martii, saa tidligt som Dag, ned til Bandholm, hvor jeg blev længe opholdt og ikke kunde faae Baad för Klokken var 10, at jeg derfor ikke kom til Fämö, för om Klokken var halvgaaen 3 Eftermiddag; de da ginge fra Ligprædiken, og Hr. Laurits Hansen paa Fäjö da havde Liget begravet.

Onsdagen den 23 Martii prædikede jeg og forrettede Fastetjeneste i Fämö Kirke, og efter Prædiken med den ganske Menighed gjorde almindelig Bön til Gud om en god, duelig og retsindig Sjælesörger i den Afdödes Sted at erlange.

Efter Tjenesten blev Ordinantsen og Recessen oplæst og Menigheden foreholdt, hvorledes et lovligt Præstekald skal angaae. Derefter bleve disse efterskrevne syv Kaldsmænd udnævnedes af Menigheden: 1. Jens Rasmussen, Foged og Dommer paa Landet. 2. Daniel Jensen i Sönderby, Kirkeværge. 3. Hans Simonsen i Nörreby, Kirkeværge.

4. Niels Rasmussen i Sønderby. 5. Peder Tobiesen ibid.
6. Peder Nielsen i Nørreby. 7. Hans Hansen ibid.

Efterat disse 7 Mænd vare udvalgte, og med mange Sognemænd igjen i Kirken indkomme og bleve antegnede, da i Kirken tilspurgte jeg den ganske Menighed: (1) Først, om de alle nu efter Riber første Artikel vilde give disse 7 udnævnte Kaldsmænd Fuldmagt i dette Præstekald at gjøre og lade. Rsp. Ja. (2) Dernæst, om disse for^{ne} 7 Mænd vare rette Lemmer i denne Menighed og bosiddende her paa Landet. Rsp. Ja. (3) Endelig, om Nogen vidste disse 7 Mænd, eller nogen af dennem, for Noget at beskylde, som kunde hindre dennem fra [i] saa helligt og vigtigt et Værk at handle. Rsp. Ingen vidste dem for noget Utilbørligt at beskylde.

Saa bleve de 7 Mænd i Choret fremkaldede og underviste videre om, hvorledes de dette hellige Værk gudeligen og betænkeligen skulde angaae, og saa tilspurgte, om de nu selv begjærte nogen Person først at høre. Da nævnede de en Person, som nu til Landet var ankommen fra Lolland, født i Stokkemærk, ved Navn Laurits Hansen Capel, som da fremviste fra theologis Hafniensibus sin gode attestationem de profectu in studio theologiæ, ut et dimissionis testificationem, nec non testimonia laudabilia duo, prius reverendi viri dn. Pauli Paulini, pastoris Købelevensis, cujus per integrum annum pædagogum egit; posterius venerandi dn. Canuti Erics, præpositi et pastoris Haldstedensis, cujus nepotem geminum annum cum dimidio informavit usque festum Michaelium superioris anni 1658. Testimonium fra Universitetet havde han ikke; men haabede det mageligen at ville forhverve, om Guds Villie var, at han blev kaldet, og han i denne Tid skulde begive sig til Kjöbenhavn at lade sig ordinere. — Derpaa blev han indskreven til at lade sig høre med Prædiken Festo annunciationis Mariæ, Fredagen 25 Martii.

Siden gav jeg de 7 Mænd det for, at om de vilde have flere, da kunde bestilles til Dom. Palmarum Christen Sörensen, Pædagogus i Fuglse Præstegaard, til Skiærtorsdag Theophilus Jörgensen¹ i Stokkemark, eftersom begge Personers Rigtighed og Villie herudi var mig bevidst. — Efterat Laurits Hansen Capel for^{ne} vor Frue Dag havde ladet sig høre, kommanderede jeg hannem Menigheden, som lod sig hans Gaver vel befalde. Og de syv Kaldsmænd toge det dog i Betænkning paa 2 Timers Tid, da i Præstegaarden at lade mig vide deres Mening. Hvilket ogsaa skete, at de der samledes hos mig, og gave fra sig til bem^{te} Laurits Hansen et lovligt beseglet Kaldsbrev, lydende som efterfølger.

[Her følger nu Kaldsbrevet, der er i samme Form, som det, Kaldsmændene paa Fæjö udstedte.]

NB. Hr. Peder², Kapellan i Horslunde, kom til Fæmö under Prædiken, men da han bespurgte sig om Vilkaarene, begjærte han der ingen Forfremmelse. Thi Sognemændene vilde ikke have Enken forskudt, saa Laurits Capel og maatte love dennem i min Nærværelse, at han vilde hende i Fremtiden ægte. Han var dermed og veltilfreds.

IV.

Diskvisition om Vixnæs Kald 1658.

Saasnaart jeg (3: Hr. J. Clausen) var i Jesu Navn af vorgunstige Hr. Leensmand paa Bispens gode Behag til Provsteembedet beskikket¹ og konfirmeret den 25 Octobris 1658, da fore-

¹) Søn af Provst Jörgen Theophili Sadolin (jfr. Bloch. Den fyenske Gejstligheds Hist. I, 19-27).

²) Hr. Peder Lauritsen, som i 27 Aar var Kapellan i Horslunde, se Rhode I, 204.

¹) Den her meddelte Sag falder i Tiden umiddelbart efter det under I meddelte Provstevalg.

faldt en Rettergang imellem M. Knud Lerke i Musseherred og de 7 Kaldsmænd i Vixnæs. Leensmanden havde alt tilforn Stevningen udgivet. Men jeg maatte nu efter den gode Mands Befaling være hans Bisidder, mens Sagen blev forhørt. Saa skete den Proces og fulgte Dom derpaa, som herefter vidtløftig er befattet.

Philip Joachim Barstorff, kgl. Majestæts Befalingsmand paa Aalholm, Jakob Clausen, forordnet Provst i Fuglseherred, Sognepræst til Ærindlev og Olstrup Sogne, gjøre hermed vitterligt, at Aar 1658, den 25 Octobris, paa Aalholm var i Rette skikket hæderlige og højlærde Mand M. Knud Lerke, Provst i Musseherred og Sognepræst i Nysted, som lovligen havde indstevnet de syv Kaldsmænd i Vixnæs for et Kaldsbrev, de imod hans Raad og Samtykke skulle have givet en Studioso ved Navn Hans Iversen den 14 Søndag efter Trinitatis, sidst forleden den 12 September, hvilket Kald Provsten M. Knud formener hverken lovligt at være, ejheller at have nogen Bestandighed, af den Aarsag, at samme Person er beskyldt af en Mand ved Navn Jens Pedersen, nu boende i Nysted, for et Drab, han skal have beganget paa hans Søn, den Tid han var hans Skolemester paa Söllestedgaard, med hvis videre Stevningen i slig Mening herom formeldede.—Da efterat Stevningen var for Retten oplæst, og blev beviist dem lovligen at være forkyndt, blev först i Rette lagt velbemt M. Knud Lerkes Forsæt, lydende Ord fra Ord som efterfølger:

„Eftersom jeg Underskrevne haver været forarsaget at indstevne for min gunstige Hr. Leensmand de syv Kaldsmænd i Vixnæs for et Kald, som de have givet en Studenter ved Navn Hans Iversen i Vixnæs Kirke den 14 Søndag efter Trin. forleden, uanseet at han er saadan en

Person, som ikke kan kaldes til noget Præstekald, fordi han er fortænkt og beskyldt for et Drab, som han for lang Tid siden skal have begaaet paa Jens Pedersens Søn, den Tid han var Skolemester paa Söllestedgaard; og endog for^{næ} Person efter Kaldsmændenes Begjæring blev tilstedet at prædike paa Vixnæs Kald, saa vidste jeg ikke paa den Tid saa fuldkommeligen af Sagens Beskaffenhed, som jeg siden haver erfaret. Thi hem^{te} Jens Pedersen i Begyndelsen lovede baade med Ord og Skrivelse, at han vilde ikke trachte Hans Iversen efter, men saa gjerne hans Lykke og Forfremmelse, dog haver han forandret sit Sind, og [er] gaaet fra sit Løfte. Hvorfor, der jeg siden fik ret Underviisning om samme Sags Lejlighed, haver jeg ladet Kaldsmændene det forstaae og advaret, at de ingenlunde kunde kalde Hans Iversen til deres Præst, efterdi han var for et Drab offentlig sigtet og beskyldt og havde udgivet en saadan stræng Forpligt, som stod hannem ikke vel an. Dog have de ikke villet agte og lyde mit Raad, men efter deres eget Betænkende kaldet forskrevne Person til Kaldet, hvorudi jeg turde ikke understaae mig det Kald med dennem at samtykke eller deres Kaldsbrev at forsegle, førend jeg dertil blev lovligen kjendt og dømt af min Övrighed; og efterdi Kaldsmændene vilde ikke indstevne Sagen i Rette for Kongens Leensmand, da haver jeg været foraarsaget til det at gjøre, at det kunde komme til en Ende med samme Kald, enten det skulde blive ved Magt eller ikke. Sætter derfor i Rette og er Dom begjærendes, om samme Kald, som de syv Kaldsmænd i Vixnæs have givet Hans Iversen, som er imod Ordinantsen og Recessen, bör ikke dødt og magteslöst at blive, og en anden skikkelig og duelig Person at kaldes i hans Sted til Vixnæs Kald igjen. At dette maa læses, paaskrives og i Dommen indføres, er jeg gjerne begjærendes. Datum Nysted den 25 Octobris 1658.”

Dernæst fremlagdes Jens Pedersens Seddel, efter hvilken Hans Iversen blev tilstedet at lade sig høre paa Vixnæs Kald, lydende i efterfølgende Maade:

„Eftersom jeg underskrevne haver tilforn havt nogen Trætte og Uenighed med Hans Iversen, som var min s. Söns forrige Præceptor paa Söllestedgaard, saa haver jeg samme Trætte ladet falde for godt Folks Intercessions Skyld, og vil ikke hindre hannem udi hans Lykke og Forfremmelse, hvor det og være kan, men seer det gjerne, at det kunde gaae hannem vel. Dette bekjender jeg med egen Haand underskrevet. Nysted 23 Aug. 1658.

Jens Pedersen. Eg. H.”

Herhos fremlagde M. Knud Lerke bem^{te} Jens Pedersens Missive, dateret Nysted den 2 Sept. 1658, lydende i sin Mening egentlig, at eftersom Jens Pedersen for godt Folks Forböns Skyld havde efterladt den Sag med Hans Iversen med saadant Vilkaar, at han ikke skulde komme for Jens Pedersens Öjne, da efterdi samme Kontrakt var trodsig brudt, da var Jens Pedersens Begjæring, at M. Knud vilde betænke sig, förend han stedte Hans Iversen til nogen Befordring. Tillige hermed kom i Rette efterskrevne Kopi af samme Kontrakt eller Obligation, som forbem^{te} Missive refererer sig paa, lydende saaledes:

„Kjendes jeg underskrevne Hans Iversen Nysted, at eftersom min forrige Husbonde, ærlig og velagt Mand Jens Pedersen, da residerende paa Söllestedgaard, haver havt Trætte og Uenighed med mig formedelst hans Söns, Holger Jensens, dødelige Afgang, mens nu efter hans fromme Betænkende, og formedelst Gud og Folks Intercessions og Forböns Skyld, haver han samme Trætte og Uenighed ladet falde og afstaaet, og min Lykkes Befordring ikke vil forhindre, hvilket Gud allermægtigste hannem igjen skal belønne. Dog herimod lover og forpligter jeg mig paa Ære, Tro og Love, at jeg efter denne Dag altid

vil beflitte mig paa at skye og flye baade Jens Pedersens Omgængelse og Samkvem, og ikke at komme for den Dannemands Øjne. Til Vidnesbyrd haver jeg dette med min egen Haand underskrevet og troligen ombedet Matthias von Westen og Iver Nielsen, begge Raadmænd i Nysted, med mig til Vitterlighed at underskrive.

Nysted den 23 Aug. 1658.

Hans Iversen Nysted. Matthias v. Westen. Iver Nielsen."

Som samme Kopi af Forpligten Ord fra Ord lydde, og blev Hans Iversen for Retten tilspurgt, om dette var en rigtig Kopi af slig hans udgivne Forpligt, da kunde han det ikke fragaae; Jens Pedersen havde og selv med sin Haand underskrevet, at det var en rigtig Kopi. — End- ogsaa fremlagdes Jens Pedersens Svar paa foregaaende lovlig Citation, paa alt dette sig at resolve, som følger:

„Eftersom den hæderlige og höjlærde Mand M. Knud Lerke, Sognepræst i Nysted og Provst over Musseherred, haver ladet mig til idag citere Hans Iversens Kaldsbrev angaaende, om jeg haver Noget derimod at svare, saa svares dertil, at jeg for min Person haver efterladt den Sag, som os imellem var, for Guds og godt Folks Forbøns Skyld, hvilket endnu af mig skal blive holdt, al den Stund og saa længe Hans Iversen efterkommer sin Forpligt, han til mig udgivet haver.

Actum Nysted den 25 Octobr. Anno 1658.

Jens Pedersen. Eg. H."

Herimod mödte i Retten de syv indstevnede Kaldsmænd og fremlagde deres Svar, som efterfølger:

„Eftersom vi underskrevne syv Kaldsmænd af Vixnæs ere med vor gunstige velb. Hr. Leensmands Stevning hid citerede af M. Knud Lerke . . . anlangende et Kaldsbrev, vi have givet hæderlig og vellærd Karl Hans Iversen, og haunem efter Ordinantsen udvalgt til vor Sjælesörger, og i velbemt^e Stevning beskyldes, at vi ikke have anseet

samme Dag vort Kaldsbrev blev udstedt, og vi af Provsten advarede, det bem^{te} Hans Iversen skal være beskyldt af en Mand ved Navn Jens Pedersen for et Drab, han paa hans Søn skal have beganget . . . , agter derfor samme vort Kaldsbrev at lade paakjende, om det er saa lovligt efter Ordinantsen og Recessen, som det sig bör eller ikke, med videre Stevnings Bemeldning. Dertil svares: Først at det er halvandet Aar siden, at Hans Iversen tjente paa Süllestedgaard, og dersom saadan nu beskyldte Gjerning skal have været bedrevet, da havde det ved Lov og Dom vorden drevet og eftersøgt og ikke imidlertid tilstedet Hans Iversen Menigheden i deres Saligheds Sag haade i Saxkjöbing og andre Steder at betjene, det Provsten vel er bevidst; meget mindre af Provsten bevilliget paa vort Kald sig at lade böre, og i Synderlighed eragtes förermeldte Jens Pedersen at være Provstens Sognemand i Nysted boende. Dernæst, dersom Provsten vilde sig undskylde, at Saadant hannem ej var bevidst, saa erfares det anderledes af M. Knuds egen Koncipering, af Jens Pedersen underskreven, dat. Nysted den 23 Aug. næst forleden, som melder, at han ikke vil hindre hannem i hans Lykke og Forfremmelse. Hvoraf sluttes, han ikke saadan Gjerning (som berettes) at have beganget; hvilken Seddel formodes ved Magt staaer, thi aldrig igjenkalder nogen ærlig Mand sin Haand, eller nægter det, han oprigtig lover og tilsiger. Hvis den Revers belanger, som Hans Iversen trohjertig og efter Tilskyndernes Begjæring Jens Pedersen haver meddelt, formodes tilbörlig ej saa kraftig bör at ansees, at nogen ærlig Karl derfor kan kuldkastrer eller sin Velfærd forspilde. Thi er Nogen saa begjærlig (imod Guds Bud) at skye Ens Aasyn, kan det hannem jo lettelig tilstedes. Formode vi og fast paastaae, at den Dannemand Provsten ikke billigen os herudi haver at skylde, eller hindre os fattige Almue i denne eneste og naadigste

bevilligede Frihed, fattige taabelige Bønder ere medforleuede; mens vi mene os heller at have Provsten at beskylde, først efterdi han har tilstedet Hans Iversen at bruges adskillige Steder til Guds Ære og Menneskenes Saligheds Forfremmelse, og siden os hannem tilsendt paa vort lovlige Kald sig at lade høre, og imod Ordinantsen ikke selv personlig mødte os fattige Raadløse at raadføre, men lader sig ansee at være leget utro Naboskab baade imod Hans Iversen og os, hvorfor os kan foraarsages videre Ulempe og Besværing. Forseer os ydmygeligen til, at vort Kaldsbrev ved Magt staaer, og vor naadigste bevilligede Frihed at blive befordret, at nyde og beholde den Person, som os af Gud og Övrigheden er tilskikket og os vel befalder at nøjes med, paa det vi fattige Almue i slig besværlig Tid ikke skal have mere og større Bekostning og Umage. Og at denne vor simpel Forsæt maa agtes og paaskrives og derhos Ord fra Ord uden nogen Mening Korthed (sic!) indføres, i hvis idag vorder forrettet, hvoraf vi underdanigst skriftlig Gjenpart ere begjærendes. Datum Nysted den 25 Oct. Ao. 1658." (Med de syv Kaldsmænds Bomærker herunder).

Endelig og fremstod Hans Iversen og i Rette lagde sit givne Kaldsbrev med de syv Kaldsmænds Signeter undertrykt, hvilket her Ord fra Ord at indføre var ikke begjært, synes og ikke fornödent, eftersom det agtes i Stilen rigtigt, uden det alene, at de ikke kunde kjende sig med Provstens Raad og Samtykke at kalde, men de alene venligen ombede deres Herredsprovst til Vitterlighed med dennem at besegle.

Slutning.

Da efter Tiltale, Gjensvar og denne Sags Lejlighed er derpaa saaledes for Rette afsagt, at efterdi Provsten M. Knud Lerke beviser med Jens Pedersens fremlagte Seddel og andre Breve, at hannem om Hans Iversens

Tilstand udi den Sag med Jens Pedersen Intet egentlig var bevidst, førend Hans Iversen paa Vixnæs Kald havde ladet sig høre; hem^{te} Jens Pedersen da först ved sin Missive advarede Provsten, at han skulde betænke sig, førend han stedte Hans Iversen til nogen Befordring, og han da tillige gav tilkjende, at Hans Iversen med en underskreven Obligation og tvende fornemme Mænds Hænder til Vitterlighed havde forpligtet sig paa, Jens Pedersens Omgængelse og Samkvem at skye og flye, og ikke at komme for hans Öjne for den Sags Skyld anlangende Jens Pedersens Söns Död, da haver Provsten havt høj Aarsag til ikke at samtykke i Hans Iversens Kald, men heller at afraade Kaldsmændene, at de ingen Kald hannem skulde give. Saa have dog de syv Kaldsmænd imod Provstens Raad og Samtykke faret fort i deres Forsæt², og dermed forseet sig baade mod Ordinantsen og Recessen, hvorfor samme Kald, som de oftbem^{te} Hans Iversen givet haver, bör dödt og magtesløst at være, og en anden dygtig Person dertil lovligen at kaldes og beskikkes. Til Bekræftelse have vi vore Signeter her under trykt. Actum, die, anno & loco ut supra.

V.

Beretning om den sælsomme Sag med Hr. Hans Madsen i Rödby.

Anno 1658 Dom. 1 Advent haver Hr. Hans Madsen, Kapellan hidindtil i Rödby, efter foregaaende almindelig

²) At der tidligere maa være indtruffet lignende Tilfælde, sees af en sjællandsk Synodalbestemmelse af 1562, anført i Pontoppidans Ann. Eccl. III, 382, jfr. ib. S. 22.

Bön til Gud og al lovlig Medfart, og efter egen Begjæring med fri Villie annammet et lovligt Kald af Vixnæs Menighed, der at være en ret Sognepræst og Sjaelesörger. Efterat Kaldet var gangen, haver han i Præstegaarden oprettet Kontrakt med Præsteenken om hendes aarlige Genant samt og om Naadsens Aar. Noget derefter forrejsjer han til Aalholm at annamme Kollats, men fandt ikke Leensmanden tilstede, hvorfor han Kaldsbrevet til Ridefogden Jens Thomæsen leverede med Begjæring, at det maatte Leensmanden vises, og Hr. Hans saa forstændiges, naar han kunde komme igjen at finde hans Velbaarenhed tilstede og saa erlange Kollats. Hr. Hans rejser saa til Rödby, hvor hannem bliver gjort Tilbud, om han vilde afstaae og opsigte det Vixnæs Kald igjen, da skulde hans Lön blive i Rödby forbedret. Det befalder hannem saa, at han rejser til Hr. Mads¹ i Taars og begjærer, at han vil rejse paa hans Vegne til Vixnæs Kaldsmænd, og opsigte dem Kaldet, samt og forstændige, deres givne Kaldsbrev at være leveret til Ridefogden, at de der kunde söge det. Kaldsmændene og Menigheden blev dermed ilde tilfreds og mente, at de havde givet hannem et lovligt, beseglet Kaldsbrev, hvilket de agtede ikke at söge eller oplede, men han at [skulle] blive ved sit Kald og Löfte. Hr. Christen i Nebbelunde rejser saa til Leensmanden paa Hr. Hanses Vegne, Sagerne at andrage protestando magis quam supplicando. Velb. Hr. Leensmand formener slig Opsigelse uden lovlig Aarsag helst udi saa helligt Kald og tilmed i saa farlig Tid at være ubillig, og gav for, at efterdi han nu ingen Bud kunde faae til Bispen, desværre udi denne onde Tid, da vilde han herom tale med Provsterne. Ikke

¹) Hr. Mads Hansen, om hvem Rhode (I, 565) ikke har Andet at fortælle, end at han fik Tamp af nogle svenske Soldater, som vare blevne forbittede over nogle Ord i en af hans Prædikener.

desmindre forlader Hr. Hans sit Kald og Menigheden i Vixnæs udi den meget farlige og sørgelige Tid, at den lille Menighed siden længe for sære Aarsagers Skyld maatte være som Faar uden Hyrde², og antager saa sit forrige Kapellani paa ny imod Övrighedens Minde, som patroniserer det Ringsebölle Kirkekorn, hvoraf Kapellanen i Rödby lønnes og hans Residents holdes vedlige af. Velh. Hr. Leensmand herom da konsulerer först M. Knud Lerke, Provst i Musseherred, som agtede det for en Forseelse, der burde höjlligen at straffes, og naar man alle Omstændigheder overvejede, var det et sælsomt Exempel, som han ej havde hört Lige til. Velbaarne Hr. Leensmand forskriver da og mig (o: J. Clausen), til Slottet at proponere mig tvende Dubia. Först, om en Person, der lovligen er kaldet fra en Sted og Bestilling at være Sognepræst til nogen Kirke, maa, naar han vil, helst om han ikke endnu var beediget, afstaae samme sit Kald, og, naar han vil, det forlade. — Dernæst, om han end samme Kald kvitterer, om han da efter egen Villie ubehindret, dem og uadspurgt, som den

²) Vixnæs maatte endnu en god Tid efter de her omtalte Forsøg paa at erholde en Præst være uden Hyrde; thi da Frands Frandsen i Begyndelsen af Aaret 1659 var bleven kaldet af Menigheden og stadfæstet af Leensmanden, kunde han ikke komme til Fyen for at blive ordineret. Han begav sig derfor ombord paa et Skib, for at sejle til Kjöbenhavn og der at blive ordineret af Biskop Svane, men under Möen blev Skibet optaget af en svensk Orlogsmand og tillige med Gods og Folk ført til Stralsund. Her sad Frands Frandsen fangen næsten i 12 Uger, og kom derfra til den svenske Lejr i Sjælland, hvor han var i 4 Uger. Endelig lykkedes det ham at blive udvexlet tilligemed nogle andre Fanger. Efterat være kommen til Kjöbenhavn, indgav han en Ansøgning til Kongen om at blive ordineret af Biskop Svane, af hvilken Ansøgning disse Oplysninger ere erholdte; den findes i Sjællandske Indlæg (i Gehejmearchivet) 1659 B. Kongebrevet til Bispen om at opfylde hans Begjæring er af 8 Juni 1659. (Det findes i Sjæll. Tegn. Nr. 35, fol. 254).

bedste Lön kommer fra, maa sin forrige Bestilling antræde, med mindre han lovlig beskikkes dertil paa ny igjen.

Jeg svarede derpaa skriftligt.

Til det Förste: Naar Nogen bliver i alle Maader lovlig kaldet til at være en Menigheds Sjælesörger og Sognepræst, da idet han annammer derpaa sit Kaldsbrev, strax for Guds Aasyn trolover han sig med den Kirke og Jesu Menighed, han sendes og kaldes [til] af Gud og ikke af Mennesker, han lægger sin Haand paa Herrens Plov, han fæster sig til at være paa det Sted Christi Tjener og Huusholder over Guds hemmelige Ting. Derfor naar han samme sit lovlige Kald, anderledes betænkt, opsiges og forlader, med mindre han kjendes og dömmes derfra eller med god Föje det kan kvittere, da haanligen foragter han Guds og ikke Menneskens Kald, han med Jona flyer for Herren, og ligesom en Mand maa ikke afskille sig fra sin Hustru for hvadhaande Sag, saa maa og en Sjælesörger og kaldet Sognepræst efter eget Tykke ikke adskille sig for nogen timelig Profits Skyld fra den Menighed, som han sig engang frivilligen trolovet haver, og dersom han det gör, da forretter han Herrens Gjerning svingagtelig. Dog efterdi han med slig Ustadighed beviser sig at være et Rör, som Veiret blæser bort og [tilbage] igjen, og han saaledes lægger sin Haand paa Herrens Plov, at han seer tilbage, da synes det raadeligst, at han for Herrens Arbejde, hvilket han sig selv paa det Sted frasiger, bliver forskaaet.

Til det Andet: Og efterdi han vil degradere og for den timelige Nyttes Skyld heller være en Lejesvend end en Hyrde, da om han sin forrige Bestilling igjen skal antage, maa han med Övrighedens og deres, som derudi have at sige, synderlige Villie dertil benaades, samtykkes og beskikkes.

Da blev sluttet, at efterdi man ikke saa fage i denne sürgelige Krigstid kunde faae den Sag i Proces, at oft-

bem^{te} Hr. Hans dog desmidlertid til videre Beskeden og Sagens Udgang skulde suspenderes fra det Kapellani at betjene, som han paa ny havde antaget; at man saa med første Lejlighed kunde konsulere ved Skrivelse helst vor egen gode Hr. Biskop, eller, om det ikke var muligt, da D. Hans Svaning i Kjöbenhavn. Instrumentum suspensionis, af Leensmanden og Bispens Vicariis i denne farlige Tid underskrevet, blev Hr. Hans kundgjort ved tvende hæderlige Mænd, Hr. Hans i Taagerup og Hr. Hans i Holeby. Men fordi han var ej selv tilstede første Gang, men alene hans Hustru, da parerede han ikke, men prædikede for Sognepræsten tvende Søndage efter hinanden, i hvorledes han end tilforn havde bedet mig, at de tvende Præster ikke skulde hannem til Spot tiere derom besøge, han gjerne vilde sig derudi föje og fra Prædikestolen samt videre Tjeneste entholde. Der han da gjorde imod sit Löfte, maatte de tvende for^{ne} hæderlige Mænd sig anden Gang til hannem bemöde, at han sig saa fra Embedet entholdt, og Skolemester der i Byen efter min Begjæring desmidlertid begge Kapellanens Ugetjenester troligen forrettede, som hannem af Kapellanens Lön bör at betales. Denne Suspension blev Hr. Hans sidste Gang kundgjort skriftlig og mundtlig den 17 Jan. 1659, som Præsternes Opskrift paa Instrumentet vidner. — Vi desmidlertid sögte flitteligen Lejlighed at faae Bud herom til Bispens, hvilket vilde ikke gelinge os. Om-sider faldt Hr. Hans tilföje, Sognepræsten og Menigheden i Rödby intercederede for hannem, han og skriftlig indlagde sin grove Forseelses Bekjendelse og Afbigt med Löfte, sig herefter ustraffeligen at ville forholde. Derpaa blev mig tilskikket velb. Hr. Leensmands Resolution, at Suspensionen vel maatte opgives, dog paa Bispens gode Behag og Betænkende, om det maa derved saa forblive, eller han noget videre skulde lide for samme sin Forseelse. Herforuden: at förend bem^{te} Hr. Hans maatte noget

befatte sig med Embedet paany, da skulde jeg en Søndag eller anden hellig Dag tilforn erindre Menigheden i Rødby Kirke om hans Forseelser, eg hvad Aarsag der haver været til denne Suspension, desligeste med hvad Vilkaar ham er tilladt at prædike igjen. Dette var dateret Aalholm 14 Martii 1659. — (Dom. Judica (o: 20 Marts) 1659 visiterede Provst Jakob Clausen Rødby Kirke og hævdede Hr. Hans Madsens Suspension)³.

VI.

En Præstekaldelse paa Universitetets Gods 1657.

*Missive til Johannes Motzfeld*¹.

„Kjære Johannes Motzfeld, eftersom Gud allermægtigste haver ved den timelige Død hedenkaldet den hæderlige og vellærde Mand Hr. Christen Nielsen, Sognepræst

³) At Hr. Hans Madsen forövrigt ikke uden Grund nödig vilde til Vixnæs, sees bedst deraf, at dette Sogn 1660 maatte lægges sammen med Taars Kald, „da det blev den høje Övrighed forestillet, at en Præst i disse elendige Tider ikke kunde leve af det lille nu fast ödelagte Sogn”. Rhode I, 576. Kongebrevet derom lyder saaledes: „Frederik III g. A. v. at, eftersom for os underdanigst andrages, hvorledes Vixnæs Kald udi vort Land Lolland udi forleden Fejdetid meste Parten skal være ruineret og fordærvet, saa Sognet ej en Præst alene kan holde, Præstegaarden endog öde og af Sognefolket for Armods Skyld igjen ikke skal kunne opbygges, da have vi efter underdanigst Ansögnung og Begjæring bevilliget og tilladt, saa og hermed bevillige og tillade, at bemeldte Vixnæs Kald maa, indtil vi anderledes tilsigendes vorder, til Taars Kald, som nu der sammesteds skal ledigt være, annexeres og begge Sogno af een Præst betjenes. Kbhvn. 14 Aug. 1660”. (Smaalandske Registre Nr. 7. Gehejmearchivet).

¹) Udstedt af Konsistorium ved Pronotarius Severinus Petræus, Prof. moral.

til en af Universitetets Kirker her i Landet, kaldet Egitslöv Kirke; og hans Magnificens Hr. Kansler efter eders Venners Anmodning haver ladet os anholde, at vi, saavidt skee kan, ville være Eder beforderlige til samme Kald, naar Preces² ere holdne, ifald eders Gaver os befalde, og de kunne eragtes at være Menigheden der sammesteds tjenlige. Da see vi gjerne, at I med forderligste Lejlighed Eder herud forsføjer, og udi tilkommende Uge lader Eder for os her udi vor Frue Kirke paa samme Kald høre, og siden derpaa forventer vores tilbørlige Resolution, hvorefter I kan vide eders Lejlighed at rette. Og ville vi hermed have Eder Gud troligen befalet. Hafnia den 16 Aprilis Anno 1657".

*Missive til Hr. Ebbe Jensen, Sognepræst udi Gimlinge
og Provst udi Vester-Flakkebjerg Herred.*

„Venerande Domine Præposite, amice honorande! Vi give Eder venligen tilkjende, at eftersom Gud allermægtigste ved den timelige Død haver henkaldet Hr. Christen Nielsen, forrige Sognepræst til Egitslövmagle Kirke, saa have vi samme Kirkes Patroni efter foregaaende Bøn søgt efter en skikkelig og duelig Person, som samme Præstekald og Embede igjen kan der paa Steden tilbørligen betjene, og baade i Lærdom og Levnet Menigheden opbygge. Og er os forekommen nærværende, hæderlig og vellærd Johannes Motzfeld, Rector scholæ Holbecensis, hvis Gaver vi idag her udi vor Frue Kirke hørt have, og os Alle vel befalder, formodendes, at han samme hellige Embede skal vel kunne betjene og forestaae, Gud til Ære og Menigheden der paa Steden til Opbyggelse. Bedendes derhos, at Dominus Præpositus, naar nærværende Johannes Motzfeld hannem med denne vor Skrivelse besøgendes vorder,

²) Formodentlig de Bønner, som ifølge Ordinantsen skulde gjøres i Menigheden, om at den maatte erholde en god Sognepræst; jfr. S. 206. En Prøve paa en saadan Bøn er meddelt S. 217 ff.

han da vil lade hannem prædike der udi Egitslöv Kirke, og siden med et Ord eller to lade os vide, at han der udi Kirken for Menigheden prædiket haver³, saa skal hannem strax Kaldsbrev her af Universitetet tilstedes, at han med forderligste Lejlighed kan blive dertil ordineret. Eder Gud befalet. — Hafniæ den 6 Maii Anno 1657.

Eders gode Venner
Rektor og Professores”.

Kaldsbrev til Egitslöv Sogn, givet Johannes Motzfeld.

„Rektor og Professores i Kjöbenhavns Universitet kjen-des og gjöre vitterligt for Alle, at eftersom Gud allermægtigste ved Döden haver henkaldet hæderlig og vellærd Mand Hr. Christen Nielsen, Sognepræst udi Egitslöv Sogn, da efter den Ret og Rettighed, som Universitetets Fundats os samme Kirkes Patroner tilholder, have vi alle endrægteligen udi den hellige Trefoldigheds Navn samtykt og kaldet, og nu med dette vort aabne Brev samtykke og kalde hæderlig og vellærd Johannes Motzfeld at være en ret Pastor og Sognepræst til for^{ne} Egitslöv Sogn i for^{ne} Hr. Christen Nielsens Sted; og det med disse Vilkaar:

Först, at han udi samme Kald skikker sig efter kgl. Majestæts Ordinants med Guds Ords rene og sande Lærdom, de højærværdige Sakramenters Uddelelse, flittig Vare-tægt paa, hvis hans Kald vedkommer, gudeligt Levnet og Omgjængelse med sine Tilhørere og Sognefolk baade i

³) Denne Prædiken skulde holdes, for at Menigheden kunde erklære, om den var tilfreds med Manden, eller i Hovedsagen havde Noget at udsætte paa ham (jfr. Pontoppidans Ann. Eccl. III, 22). Af alle Menighedens gamle Friheder vedblev denne Rettighed længst, den anerkjendtes endnu i Danske Lov 2—3—2, men den geraadede ikke længe efter i fuldkommen Forglemmelse, formodentlig ligesaa meget ved Ligegyldighed fra Menighedens Side, som ved Regjerings Bestræbelse efter alt mere og mere at bringe Kirken under Statens Aag. Jfr. Ussings Kirkeforfatning III, 1, 38.

Kirken og udenfore, som en retsindig Guds Ords Tjener bör at gjøre, saa Ingen kan have Aarsag hannem at beskylde.

For det Andet, at han stedse kjender Rectorem og Professores her i Universitetet for sine Befordrere og rette Patroni til samme Kald, saaledes at de ikke med nogen Billighed sig over hannem kan have at beklage.

For det Tredie, at han aarligen udi lovlig Tid til Universitetet udgiver den sædvanlige Pension, som udi hans Formands Tid deraf given er.

For det Fjerde, at han beboer, bygger og forbedrer Præsteresidentsen, saa og selv bruger dens Ejendom og Alting holder ved god Hævd og Magt, som det sig bör.

Og dersom han befindes at gjøre mod nogen af disse for^{ne} Vilkaar, til hvilke at holde han sig med her paa given Reversal haver forpligtet, da skal dette hans Kollatsbrev dermed være forbrudt, og Rektor og Professores her i Universitetet da strax at have Fuldmagt foruden al Gjen-sigelse at kalde udi hans Sted en anden lærd og skikkelig Mand, som disse for^{ne} Vilkaar tilsammen vil ved Magt holde. — Han for sin Tjeneste skal oppebære og nyde hvis Løn og Besoldning, være sig Præstetiende, Penge og hvad anden Ret og Rettighed, visse og uvisse, Intet undtaget, som hans Formænd hidtil af Arilds Tid aarligen havt have.

Hvorfor vi venligen ombede vores Ære værdige Collegam, hæderlig og höjlærd Mand Dr. Hans Svane, facultatis theologicæ decanum i dette kongelige Universitet og Biskop over Sjællands Stift, at han paa sit hellige Embedes Vegne efter Ordinantsen vil hannem overhøre, og dersom han bliver kjendt dygtig til det hellige Prædikeembede, hannem ordinere og til Præpositum forskrive, at han hannem til samme Kald indsætter. Hvilket vi igjen med al Taknemmelighed ville erkjende. Til ydermere Stadfæstelse

have vi ladet vores Universitets Segl her nedenfor trykke.
Kjöbenhavn den 23 Maj, Aar 1657.

Sub Universitatis sigillo".

(Herefter følger Hr. Joh. Motzfelds Revers, udstedt samme Dag som Kaldsbrevet, hvorved han lover at holde de fire ovennævnte „Vilkaar", og i modsat Tilfælde underkaste sig, hvad der følger paa ⁴).

VII.

To Kongebreve om et Præstevalg i Munkebo i Fyen 1584-85 ¹.

1. *Erik Lykke og Mester Niels Jespersen, Bispen udi Fyens Stift, finge Brev, Hr. Markvor Hansen, Kapellan udi Kjerteminde, anrörendes; ut sequitur.*

Vi Frederik den Anden o. s. v. Vor Gunst tilforn: vider, at denne Brevviser hæderlig Mand Hr. Markvor Hansen, Kapellan udi vor Kjöbsted Kjerteminde, haver underdanigst til os suppliceret og ladet tilkjendegive, hvorledes at han, der Sognepræsten ² udi Munkebo Sogn der udi vort Land

⁴) Universitetet kom imidlertid aldrig til at gjøre Brug af den Ret, Præsten havde indrømmet det, da Joh. Motzfeld døde i god Ro 1676 som Præst i Egitslevmagle og Provst i Vester-Flakkebjerg Herred; jfr. S. M. Beyers Topographie over Egitslevmagle Sogn og Vester-Flakkebjerg Herreds Pastorater, S. 40. 41.

¹) Disse to Kongebreve kunne tjene til Oplysning af Biskop Jakob Madsens Bemærkning i hans Visitatsbog (udg. af A. Crone 1853, S. 148): „Hr. Markvor Hansen Oversker Othoniensis kom derind (o: til Munkebo Kald) med Superintendentens Hjælp mod Hans Urne".

²) At den forrige Præsts Navn var Hr. Hans, sees af et Kongebrev til Leensmand Erik Lykke, dat. Skanderborg 10 Decbr. 1582; dette Brev giver tillige Oplysning om Mandens Formuesomstæn-

Fyen er udi denne skadelige Pestilentse Sygdom, som sammesteds regjeret haver, med Döden afgangen, er af Herredsprovsten sammesteds efter for^{ne} Munkebo Sognemænds Begjæring tilskikket at gjøre dennem Præstetjeneste; og at han siden af samme Herredsprovst, efter han nogen Tid der udi Sognet baade inden Kirken og uden havde gjort Sognefolket tilbørlig og behagelig Tjeneste, er dennem presenteret og foreholdet om Kald til rette Sognepræst. Og syv Mænd, paa menige Sognemænds Vegne dertil udvalgt og tiltaget, da at have foregivet hannem Kald at ville samtykke med den Besked og Vilkaar, at han skulde tage ved den afgangne Præsts Hustru³, og efterdi at han derudi haver havt billig Betænkende, da skal deres Kald dermed være opholdet, og de dog siden at skulle have givet haanem Kald, og fire af Kaldsmændene ved samme Kald at være bleven bestandige med nogle andre flere af Sognemændene, de tre at have sig derfra slaget med en stor Part af Sognemændene, aarsagendes sig uden os elskelige Hans Urne til Drejbygaard vor Mand og Tjener, som er Sognemand udi for^{ne} Sogn, hans Nærværelse, Vidskab og Samtykke ikke at ville eller kunne give hannem Kald med anden mere Undskyldning, som de derudi skulle have forevendt. Hvorfore han derudinden os besøgt begjærendes, at efterdi han udi den farlige Pestilentse Sygdoms Tid haver gjort for^{ne} Sognemænd en Tid-

digheder, og forklarer hans Enkes senere „Forskydelse“. Der bevilligedes ham nemlig, da han forlæden Høst havde lidt stor Skade paa sit Korn og Foder, paa det han ikke aldeles skulde komme til Agters og udi større Borg og Gjæld, end han allerede var i, at han til Laans maatte bekomme Afgiften af Munkebo Kirkes Korn-tiende for et Aar. (Fynske og smaal. Tegn. Nr. I. fol. 275).

³) Da Enken var meget fattig, har Menigheden gjerne villet have hende forsørget; jfr. Jak. Madsens Bemærkning: „Antecessoris uxor ob æs alienum cogeatur cedere“.

lang Tjeneste og haver bekommet Kald af en Part dennem, han og af Provsten og Superintendenten er kjendt til samme Kald duelig og skikkelig, han derfor for^{ne} Sogn og Kald maatte nyde og beholde. Saa haver og for^{ne} Hans Urne udi lige Maade os derudinden besøgt og ladet tilkjendegive, hvorledes at han med menige Sognemænd strax efter deres Sognepræsts Död haver ladet Eder Mester Niels tiltale, at dennem en god, skikkelig Person maatte tilskikkes. Og efterdi at I dennem for^{ne} Hr. Markvor haver tilsendt, skal de paa nogen Ugers Tid derved have beroet, til for^{ne} Hans Urne med menige Sognemænd, der den Skröbelighed er noget formildet, er forsamlet og haver hört hans Prædiken. Og at dennem, der de hans Prædiken havde hört, skulde ikke hans Mæle og anden Lejlighed have kunnet befalde. Og de strax derfor Eder for^{ne} Mester Niels det have ladet forstaae, og at de derefter have hört og siden kaldet en Anden ved Navn Hr. Christoffer, som dennem bedre befaldt. Hvorfor for^{ne} Hans Urne underdanigst haver været begjærendes for sig og paa sine menige Sognemænds Vegne, for^{ne} Hr. Christoffer at maatte til deres Sognepræst beholde. Eller og, dersom han ikke befandtes dertil skikkelig, de da maatte bekomme en anden skikkelig og lærd Person, aarsagendes og undskyldendes sig paa det Höjeste derudinden ikke at mene, søge eller trage efter den afgangne Præstekvindes Giftermaal eller anden Lejlighed, men alene at de maatte have en lærd og skikkelig Person, hvilken de udi Een-drægtighed kaldendes maatte have til Guds Ære og deres Saligheds Forbedring. — Da kunne vi Eder derudinden naadigst ikke forholde, at vi ganske ugjerne fornemme og spørge, at slig Tvist og Irringe om Præstudvælgelse indfalder imod Ordinantsen, som forviser, hvorledes Alting dermed efter Guds almægtiges Paakaldelse med Provstens og andre Forstandiges Raad og Underviisning udi Ændræg-

tighed uden Nogens, enten deres, der til Naade skulle, eller deres, der kalde skulle, Vild, Venskab, Had og Fortred, Guds Ære alene anseendes, skulde handles og forholdes. Og efterdi om for^{ne} Kald derimod befindes forirret, da bede vi Eder og ville, at I paa vore Vegne og efter den Befaling, som Eder [er] af os betroet, endnu redintegrere og fornye Alting om samme Kald efter Ordinantsen. Forfarendes med Alvorlighed om for^{ne} Hr. Markvors Person og Lejlighed, og dersom han befindes ustraffelig, at I da hannem for dennem presentere, og dersom de ikke ville nøjes med hannem, at I da forhandle, han for den Tjeneste, som han udi forleden Sygdoms Tid Sognemændene beviist haver, bliver nogenledes belønnet, og at I derefter forfare, om den Person, som de kalde ville, hans Lærdom og Lejlighed, og dersom han ikke er skikkelig, at I da dennem tilsende en anden Person, som lærd og duelig er, og for Gunst, Vild eller Villie er ufordæktig paa alle Sider, at de den høre og give deres Kald. — Saa at dermed udi alle Maade maa forhandles efter Recessen, og for^{ne} Sogn med en christelig og skikkelig Sjælesörger maa blive försörget. Dermed o. s. v.

Actum Antvorskov 17 Decembris Ao. [15]84.

Fynske og smaalandske Tegnelser
(i Gehejmearchivet) Nr. 1. fol. 378 f.

2. *Hans Urne og menige Sognemænd udi Munkebo Sogn finge Brev, at skulle annamme Hr. Markvor Hansen til deres Sognepræst; ut sequitur.*

Vi Frederik den Anden o. s. v. hilse dig os elskelige Hans Urne til Drejbygaard vor Mand og Tjener saa og menige Sognemænd udi Munkebo Sognet udi vort Land Fyen kjærligen og evindeligen med Gud og vor Naade. Vider, eftersom Gud almægtigste nogen Tid siden forleden haver udi den Pestilents Sygdoms Tid, her udi Sognet saa vel som andensteds der udi Landet været haver, bortkal-

det eders Sognepræst og Sjælesørger; og Eder derefter af Superintendenten er tilskikket hæderlig Mand Hr. Markvor Hansen, som først udi Skolen, siden for Kapellan en Tidlang haver tjent udi vor Kjøbsted Kjerteminde, og sammesteds om sin Tjeneste, Levnet og Lærdom forhvervet en ærlig Ord og Vidnesbyrd. Han og, midlertid forbemeldte Sygdom haver regjeret hos Eder udi for^{ne} Sogn, haver gjort Eder tilbørlig Tjeneste inden Kirken og uden, ikke uden sin egne Levnets Fare. Og derfor, efter samme Skrøbelighed er noget formildet, er Eder foreholdet om hannem at give Kald til for^{ne} Sogn. Og vi forfare derefter at have begivet sig vidtløftig Irring og Tvist om samme Kald, udi det Somme af Eder ikke have villet nøjes med for^{ne} Hr. Markvor og ville have en Anden, Somme ogsaa have sig hans Person ladet befalde og givet hannem Kald, Somme er bleven begge udi Tvivl. Derover samme Sogn nu lang Tid uden visse Sognepræst er opholden, hvorfor vi have tilskrevet os elskelige Erik Lykke, vor Mand, Tjener og Embedsmand udi Odense Stift, saa og hæderlig og høj lærde Mand Mester Niels Jespersen, Superintendent udi Fyens Stift, at de om for^{ne} Hr. Markvors Person skulde forfare, og dersom han befandtes skikkelig, at de da skulde hos Eder forhandle og Eder foreholde, at I om hans Kald udi Enighed sambyrdes, som det christelig og efter Ordinantsen sig burde. Det de og skulle have søgt og hos Eder gjort dertil saa meget muligt, og dog ikke til Enighed have kunnet fundet nogen Raad eller Gehør hos en Part Eder, men om hans Person at have forfaret, at han til Prædikeembedet var lærd og skikkelig med alle Vilkaar og ikke for dens Skyld billig at forskydes, ogsaa den største Part af Eder for^{ne} Munkebo Sognemænd at have ladet sig med hans Person og Prædiken ganske vel benøje og villigen givet hannem Kald, undtagen nogle Faa, som mere Andre til Vild end af egne Betænkende eller billig Aarsag

have sig des undslaget. Da efterdi for^{ne} Hr. Markvor er af meste Parten Sognemændene udi for^{ne} Sogn kaldet og samtykt til Sognepræst til for^{ne} Sogn, og han af Superintendenten og andre godt Folk flere er kjendt god og duelig til samme Kald, og ikke skal være nogen Aarsag hos hannem enten udi hans Levnet, Lærdom, Maal og Mæle ⁴ eller anden Lejlighed, hvorfor han billigen kan af Eder forskydes, og vi og Kronen have Jus patronatus og överste Jurisdiktion til for^{ne} Munkebo Sogn, bede vi Eder naadigst og af Övrigheds Magt befale, at I annamme for^{ne} Hr. Markvor Hansen til eders Sognepræst og give hannem eders Tiende og anden Rente og Rettighed, som I eders Sognepræst pligtig ere. Han skal igjen være forpligtet at gjöre Eder den tilbörliche Tjeneste inden Kirken og uden, som en Sognepræst og christelig Sjælesörger sine Sognefolk pligtig er. Thi lader det ingenlunde.

Actum Frederiksborg den 6 Martii 1585.

Fynske og smaalandske Tegnelser,
Nr. 1. fol. 386 f.

⁴) At den gode Mands Mæle dog ikke har været saa særdeles godt, sees af Biskop Jak. Madsens Bemærkning: „Stærk Röst, holder Punkter ikke, vel hastig legendo epistolam & evang.; derfor Ordet borte in fine. Giver sig, naar han taler, ligesom han stönnede’.
